Ortodoksisuus itäisissä kylissä

Ortodoksinen usko saapui Ilomantsiin munkkien, kauppiaiden ja uudisasukkaiden mukana. Kitkemisyrityksistä huolimatta pakanalliset tavat elivät pitkään kristillisten tapojen rinnalla. Stolbovan rauhan jälkeiset vihollisuudet ja ortodoksien joukkopako Venäjälle ei kuitenkaan karkottanut kaikkia ortodokseja Ilomantsista. Yhteiselo luterilaisten kanssa oli konflikteille altista autonomian ajan alkuun. Ilomantsissa ortodoksien vanhat tavat säilyivät paremmin kuin läntisemmillä liperiläisillä.

Ortodoksisessa kulttuurissa ovat keskeisenä osana olleet kyläkappelit eli tsasounat. Palveluksien ohella niissä kastettiin lapset ja siunattiin vainajat. Luterilainen esivalta iski 1700-luvun alussa silmänsä tsasouniin ja kalmistojen käyttöön. Ortodoksien perinteinen ruuantuonti haudoille ja vainajien muistelu nähtiin taikauskona. Maaherra antoi määräyksen läänin ja seurakuntien viranomaisille kaikkien tsasounien hävittämisestä, mutta jo 1766 melaselkäläiset pystyttivät uuden. Ortodoksien asema parani autonomian aikana, vaikka yhteiselo oli vielä ajoittain tulenarkaa. Luterilaisten kanssa päästiin viimein elämään sovussa 1900-luvulla. Itäisissä kylissä ortodoksit olivat enemmistönä.

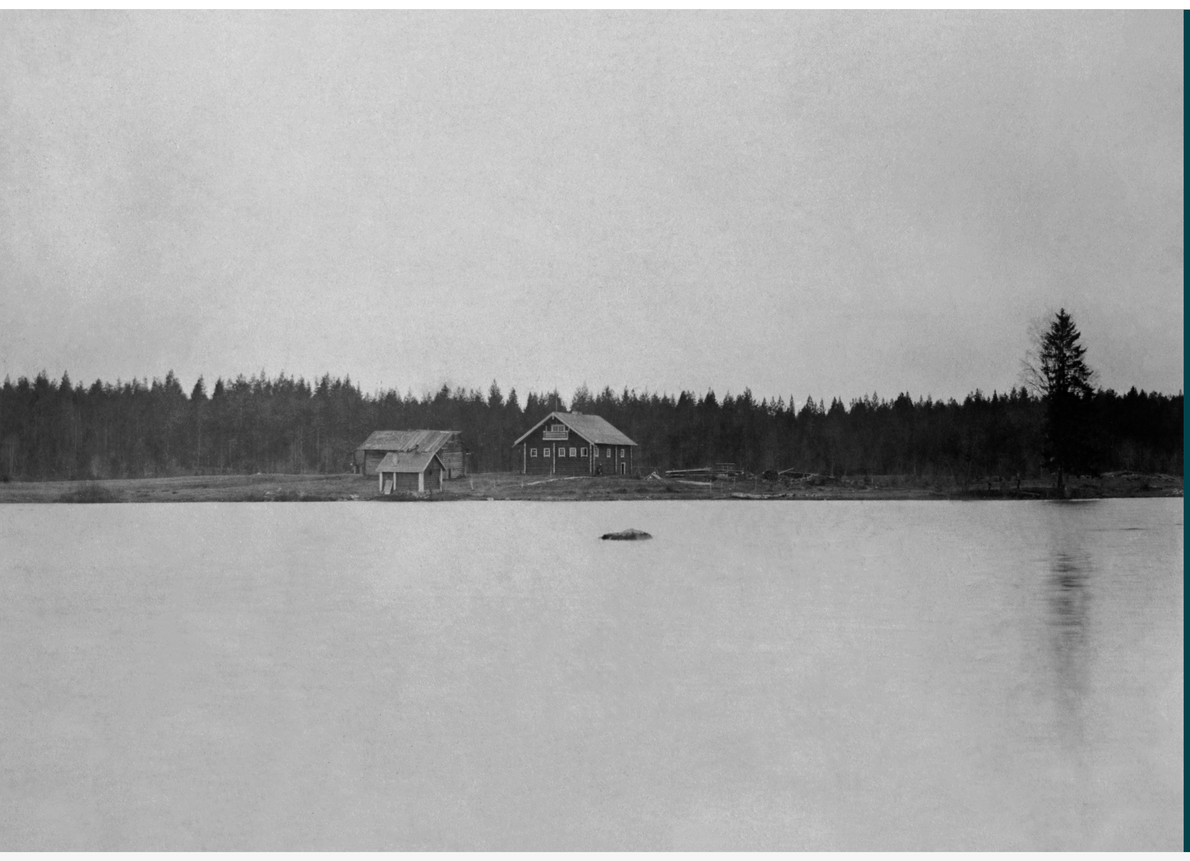

Megrin vanhauskoisten luostari sijaitsi Megrijärven läntisellä rannalla. Järven halkaisi Suomen ja Venäjän raja. Luostarin päärakennus edusti koristeellisempaa karjalaista rakennustyyliä. *Kuva Ilomantisin Museosäätiö.*

Munkkien grobuja luostarin Megrijärven Mustasaaren kalmistossa, 1929.

Kuva Hagar Vaher, Pohjois-Karjalan museo.

Vuosittain kokoonnuttiin perinteisiin praasniekkoihin. Megriin kokoonnuttiin Iivananpäivänä eli juhannuksena ja Kuolismaan praasniekkaan Petrunpäivänä 29.6. Vuottoniemellä praasniekkapäivä oli Pohrotsanpäivänä 15.8. ja Liusvaaralla helatorstai. Melaselän praasniekkaa juhlittiin Neitsyt Marian muistoksi 8.9. Kylien asukkaat kävivät myös Porajärven, Kuutamalahden, Himolan ja Klyysinvaaran praasniekoissa Venäjän puolella.

Pappi ehti harvoin itäosan kyliin. Tsasounissa palveluksista huolehtivatkin usein maallikot. Maallikot hoitivat myös hautajaisia. Papin käydessä kylässä hän siunasi vainajat ja kastoi lapset. Ortodoksit haudattiin kalmistoihin Megriin, Vuottoniemelle, Liusvaaraan, Kuolismaahan ja Melaselkään. Vanhan tavan mukaan hautajaisten vastaisena yönä pidettiin istujaiset. Haudan kaivoivat ja peittivät omaiset. Kalmistot sijaitsisivat järvien rannoilla niemissä. Ne saivat piirilääkäri Caloniuksen hyväksynnän 1890.

Vanhauskoisuus saapui Ilomantsiin 1700-luvulla. Vanhauskoiset pitivät kiinni vanhoista liturgisista kirjoista, eivätkä alistuneet Venäjän kirkossa 1600-luvulla tehtyihin uudistuksiin. Vanhauskoisia vieraili Ilomantsissa jo 1600-luvulla, mutta vasta seuraavan vuosisadan aikana heitä asettui Ilomantsin itäkyliin Hattuvaaraan, Kuolismaahan, Liusvaaraan ja Vuottoniemelle. Vanhauskoiset eivät halunneet olla missään tekemisissä virallisen kirkon kanssa, sillä se olisi merkinnyt liittoutumista Antikristuksen kanssa. Vanhauskoiset eivät saaneet olla rauhassa Suomen puolellakaan, vaan heidät patisteltiin virallisen kirkon piiriin. Pahkalammelle ja Megriin perustettiin vanhauskoisten luostarit 1800-luvun taitteessa. Megri oli alkujaan munkkiluostari, mutta sittemmin sinne tuli myös naisia. Ilomantsin luostarit olivat pyhiinvaelluspaikkoja. Ne olivat varakkaita Pietarista ja Moskovasta tulleiden lahjoitusten ansiosta. 1800-luvun puolivälissä luostarit alkoivat köyhtyä, kun valtio tiukensi valvontaansa. Pahkalammen luostarin toiminnan päätyttyä sen viimeiset asukkaat siirtyivät Megriin. Viimeinen Megrin nunna kuoli vuonna 1919. Luostarit olivat niin syrjässä, ettei esimerkiksi Elias Lönnrot jaksanut lähteä sinne asti vaeltamaan. Megrin luostarin viimeiseksi munkiksi jäi Jefim. Hänellä oli viisi lasta, joille annettiin nimeksi Bogdanoff (Jumalan lahja). Poika Misa peri luostarin maat 1914, myi ne valtiolle ja muutti sitten Möhköön kauppiaaksi.

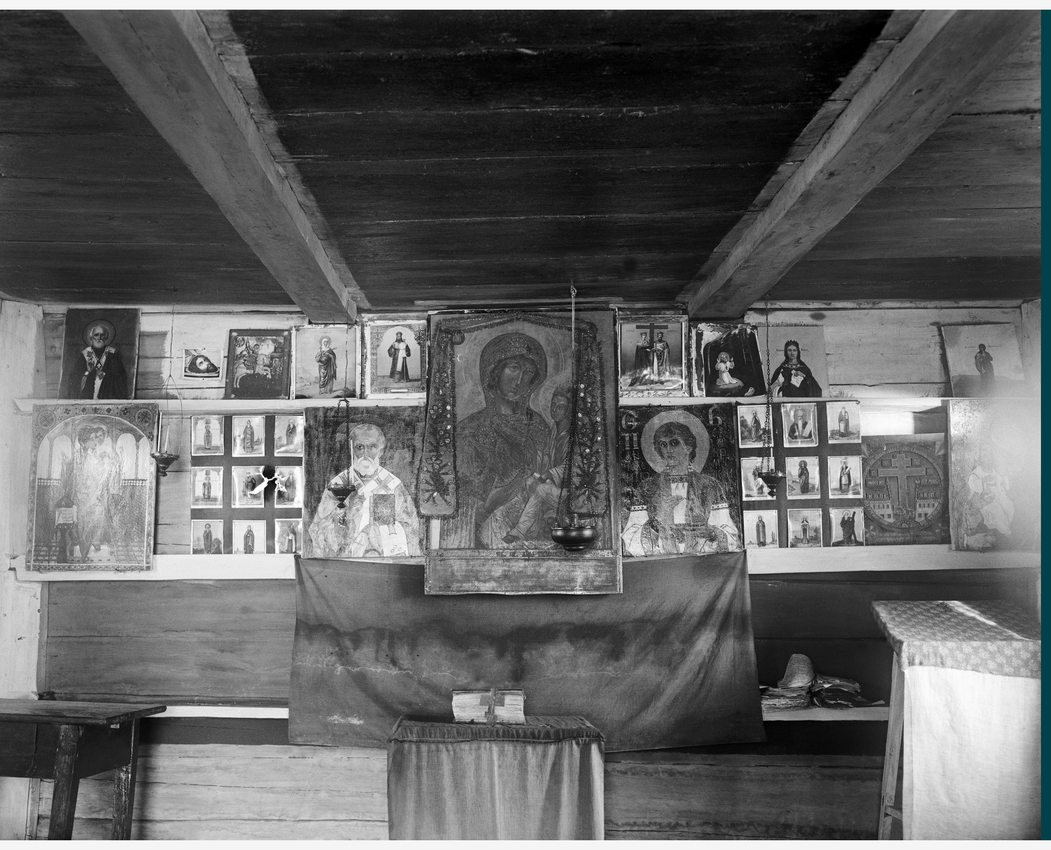

Melaselästä oli matkaa kirkolle kuusi peninkulmaa. Luterilaisten hävityskampanjan jälkeen kyläläiset rakensivat ensin tsasounan ja anoivat vasta sitten sille lupaa tuomiokapitulilta 1766. Melaselän tsanouna pyhitettiin Jumalan äidin syntymälle. Vilokkisen suku rakensi kylälle uuden tsasounan vuonna 1924. *Kuva Veikko Kyander, Museovirasto.*

Vuottoniemen vanha Jumalanäidille pyhitetty tsasouna valmistui viimeistään 1824. Tsasouna, joka sijaitsi Vuottojärven rannalla, rakennettiin uudelleen 1913.

Kuva Uuno Peltoniemi 1930-luvulla. Museovirasto.

Kuolismaan tsasouna oli perimätiedon mukaan rakennettu vanhasta aitasta. Syksyllä 1930 Suomen ortodoksisen kirkon ensimmäinen arkkipiispa Herman tutustui Kuolismaan uskonnolliseen tilaan sekä huonokuntoiseen tsasounaan, jota vierailun jälkeen korjailtiin.

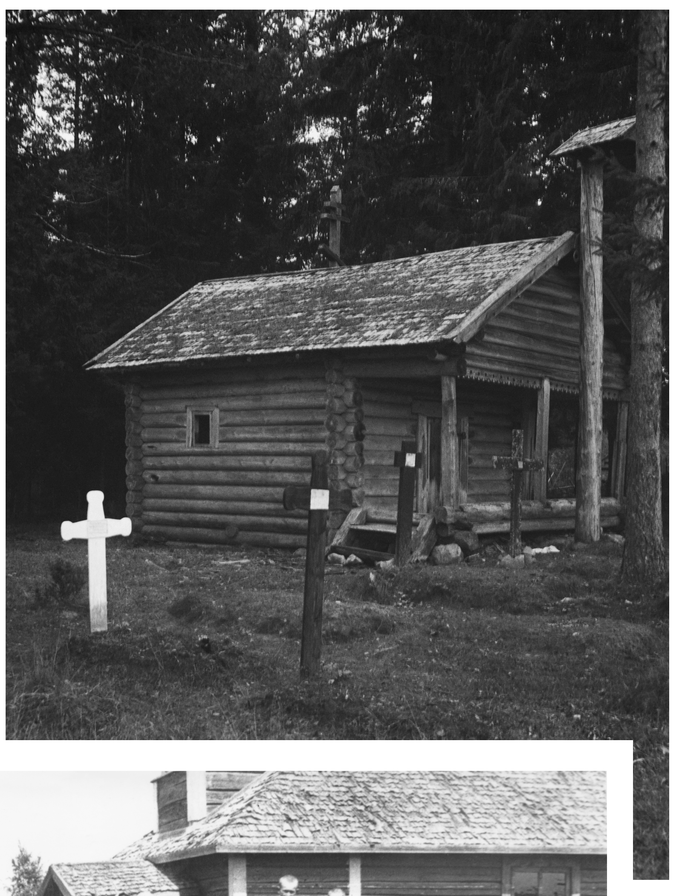

Hautajaiset Liusvaaran tsasounalla. Liusvaaralaiset rakensivat oman tsasounan yksityiselle maalle talkootyönä 1910. Rakentajina oli yksi mies jokaisesta talosta. Tsasouna pyhitettiin Kristuksen taivaaseen astumisen muistolle. Vuonna 1939 rakennus maalattiin sekä ulko- että sisäpuolelta.